

Załącznik do Uchwały Nr XXXVIII/264/2022

Rady Powiatu w Jędrzejowie

z dnia 15 września 2022 r.

**PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH
W POWIECIE JĘDRZEJOWSKIM
NA LATA 2022 – 2028**

JĘDRZEJÓW 2022

SPIS TREŚCI

WSTĘP	1
I. DIAGNOZA PROBLEMU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI.....	4
1.1 Osoby niepełnosprawne w powiecie jędrzejowskim	4
1.2 Osoby niepełnosprawne na rynku pracy	11
1.3 Działania w obszarze przestrzegania praw osób niepełnosprawnych..	14
1.4 Zasoby instytucjonalne działające na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym	15
II. ZAKRES DZIAŁAŃ UMOŻLIWIAJĄCYCH OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM PEŁNE UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM, ZAWODOWYM I ZAPOBIEGANIU ICH WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU ORAZ PRZESTRZEGANIE PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.....	20
III. FINANSOWANIE I MONITORING PROGRAMU	29
3.1 Finansowanie	29
3.2 Monitorowanie	30
Spis tabel.....	31

WSTĘP

Niepełnosprawność to stan będący efektem dysfunkcji natury fizycznej lub psychicznej, ubytku anatomicznego lub dysfunkcji wynikły z urazów, schorzeń lub zaburzeń rozwojowych i powodujący znaczące ograniczenie możliwości wykorzystywania przez jednostkę podstawowych czynności życiowych. Do podstawowych czynności życiowych zalicza się samoobsługę, przemieszczanie się, czynności manualne, orientację w otoczeniu, zdolności komunikowania się z innymi ludźmi oraz czynności związane z uczeniem się, wykonywaniem pracy, życiem rodzinnym czy prowadzeniem gospodarstwa domowego.

Według wstępnych wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, w Polsce 31 marca 2021 r. mieszkało 38179,8 tys. osób (48,5% populacji stanowili mężczyźni, a 51,5% kobiety). W porównaniu z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 liczba ludności zmniejszyła się w 2021 r. o ok. 332 tys., tj. o 0,9%. Liczba kobiet uległa zmniejszeniu o 187,8 tys. (tj. 0,9%), a mężczyzn – o 144,4 tys. (tj. 0,8%). W okresie między spisowym nie uległy zasadniczej zmianie proporcje według płci.

Osoby niepełnosprawne stanowią w Polsce bardzo liczną społeczność. Zgodnie z danymi GUS uzyskanymi dzięki Narodowemu Spisowi Powszechnemu w roku 2011 liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła 4697048, co stanowiło 12,2% ogółu ludności kraju. Oznacza to, że co ósmy mieszkaniec Polski był osobą niepełnosprawną.

Przyspieszony wzrost liczby osób niepełnosprawnych nadaje coraz większą rangę temu zjawisku wśród innych problemów społecznych. Dynamika wzrostu niepełnosprawności związana jest nie tylko z tradycyjnymi przyczynami, lecz także z nowymi zjawiskami, które mają podłoże w zmianach społeczno- gospodarczych. Niepełnosprawność, w swojej istocie, jest zjawiskiem o komponentach medycznych i społecznych. Powodowana jest chorobami i dysfunkcjami fizycznymi bądź psychicznymi, wywiera znaczące konsekwencje funkcjonalne i społeczne. Zjawisko niepełnosprawności może być określane i mierzone w różny sposób:

- w oparciu o zmienne klimatyczne (etiologia, lokalizacja i zakres uszkodzeń)
- na podstawie możliwości codziennego funkcjonowania (samoobsługa, poruszanie się)
- na podstawie zdolności do pełnienia podstawowych ról społecznych adekwatnych do wieku danej osoby.

Mówiąc o osobach niepełnosprawnych, mamy na myśli osoby, posiadające stopień niepełnosprawności orzeczonego przez zespół ds. orzekania o niepełnosprawności, lekarzy orzeczników ZUS, KRUS, jak również inne osoby z dysfunkcjami fizycznymi, psychicznymi i umysłowymi.

Za niepełnosprawne uznać należy osoby, których stan fizyczny, psychiczny i umysłowy powoduje trwałe lub okresowe utrudnienia, ograniczenia bądź uniemożliwia pełnienie ról społecznych na poziomie powszechnie przyjętych zasad.

Choroba i niepełnosprawność to czynniki, które prowadzą do pogorszenia kondycji finansowej każdej rodziny bez względu na jej przynależność społeczno- zawodową i miejsce zamieszkania. Sytuacja taka, to z jednej strony efekt wydatków na leczenie, rehabilitację i różnego typu świadczenia będące udziałem rodzin, w których żyją osoby z ograniczoną przez chorobę niepełnosprawnością. Z drugiej strony przyczyną jest ograniczenie dochodów- utrata pracy i renta inwalidzka osoby niepełnosprawnej oraz ograniczenia aktywności zawodowej

i możliwości zarobkowania przez innych członków rodziny zobowiązanych do świadczeń opiekuńczych. Na tę typową sytuację niekorzystnie mogą także wpływać dodatkowe czynniki i uwarunkowania, które czynią życie tych rodzin szczególnie trudnym. Chodzi tu między innymi o następujące elementy:

- wcześniejsza trudna sytuacja bytowa, na przykład brak podstawowego standardu wyposażenia w sprzęt gospodarstwa domowego (brak podstawowych mebli, pralki, lodówki itp.)

- wysoki poziom wydatków, gdy więcej niż jedna osoba wymaga działań opiekuńczo- leczniczo- rehabilitacyjnych

- niezaradność życiowa członków rodziny, nieumiejętność gospodarowania ograniczonymi środkami finansowymi

Problemy osób niepełnosprawnych wiążą się głównie z ograniczonymi możliwościami protezowania i zakupu sprzętu ułatwiającego komunikowanie się i samoobsługę, kosztowną i trudno dostępną rehabilitację.

Dużym problemem są także bariery architektoniczne w miejscach zamieszkania osoby niepełnosprawnej jak i w budynkach użyteczności publicznej. Bariery te nie tylko utrudniają, ale niekiedy wręcz uniemożliwiają uczestnictwo w naturalnym życiu. Nie bez znaczenia jest również problematyka edukacji osób niepełnosprawnych od chwili urodzenia do ukończenia nauki w ramach posiadanych predyspozycji i możliwości. Na tej płaszczyźnie widać

niedoinwestowanie poradni specjalistycznych i specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych.

Niepełnosprawni spotykają się również z problemami psychologicznymi i społecznymi, które wynikają z trudności akceptacji samego siebie i swoich dysfunkcji oraz brak zrozumienia ze strony ludzi zdrowych.

Podstawą do opracowania „Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Jędrzejowskim na lata 2022- 2028” jest ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573 z późn. zm.).

Głównym celem „Programu” jest podejmowanie działań umożliwiających osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i zapobieganie ich wykluczeniu społecznemu. Realizacji tego celu mają służyć planowane działania na rzecz poprawy warunków funkcjonowania w życiu społecznym, w tym objęcie pomocą osób zagrożonych izolacją i marginalizacją. Ważnym elementem programu jest wspieranie osób niepełnosprawnych w sferze życia zawodowego poprzez stwarzanie warunków zatrudnienia lub podejmowania przez te osoby działalności na własny rachunek.

W działaniach na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych zostanie położony nacisk na zadania sprzyjające kształtowaniu właściwych postaw społecznych wobec niepełnosprawności oraz przestrzeganiu praw osób niepełnosprawnych.

Przyjęte cele w „Programie” stanowiąc będą podstawę działań w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych realizowanych na terenie Powiatu Jędrzejowskiego. Zadania wynikające z „Programu” będą finansowane z budżetu powiatu, środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz ze środków zewnętrznych (unijnych, innych beneficjentów).

Dotychczasowe doświadczenia samorządu powiatowego wskazują, iż efektywność podejmowanych przedsięwzięć na rzecz osób niepełnosprawnych, możliwość dotarcia do osób najbardziej potrzebujących w dużym stopniu zależy od właściwego rozpoznania potrzeb w środowisku lokalnym. Stąd w ramach planowanych działań duży nacisk zostanie położony na ścisłą współpracę zarówno z jednostkami samorządowymi jak i stowarzyszeniami czy organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych oraz na bieżące monitorowanie potrzeb osób niepełnosprawnych.

Do skutecznej realizacji zamierzonych celów niezbędna będzie współpraca władz powiatowych, gminnych organizacji pozarządowych oraz innych instytucji działających na

rzecz osób niepełnosprawnych mogących wspierać realizację programu merytorycznie i finansowo z uwzględnieniem problemów, zasobów i specyfiki poszczególnych jednostek.

Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Jędrzejowskim na lata 2022- 2028 wpisuje się w Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2022 - 2028 oraz Wojewódzki Program Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2018- 2023.

I. DIAGNOZA PROBLEMU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

1.1. Osoby niepełnosprawne w powiecie jędrzejowskim

Niepełnosprawność jest jednym z poważniejszych problemów społecznych w Powiecie Jędrzejowskim. Znaczenie tego zjawiska wynika zarówno z jego rozmiarów jak i powszechności występowania oraz społecznych i indywidualnych konsekwencji jakie wywołuje.

Według ostatniego Spisu Powszechnego w 2011 roku w Polsce żyje prawie 4,7 mln. Osób niepełnosprawnych, co stanowi 12,2% ludności kraju. Oznacza to, że co ósma osoba w Polsce jest niepełnosprawna. Województwo Świętokrzyskie zamieszkuje 165.680 osób niepełnosprawnych, co stanowi 12,9% ogółu populacji województwa.

W Powiecie Jędrzejowskim wg Spisu Powszechnego na dzień 31 grudnia 2011 r. osoby niepełnosprawne stanowiły 11,3%, co w porównaniu z rokiem 2002 (10,3) stanowi wzrost liczby osób niepełnosprawnych o 1%.

Skala problemu niepełnosprawności jest trudna do oszacowania. Dane gromadzone są jednocześnie przez różne instytucje, takie jak: Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności. Działalność Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności polega na wydawaniu orzeczeń o niepełnosprawności (dla dzieci do 16 r. ż.), wydawaniu orzeczeń o stopniu niepełnosprawności (dla dorosłych), orzeczeń o ulgach i uprawnieniach, legitymacji osoby niepełnosprawnej i wydawaniu kart parkingowych.

Zespół określa w orzeczeniu wskazania dotyczące m.in. odpowiedniej formy zatrudnienia, szkolenia, uczestnictwa w terapii zajęciowej, zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, korzystania ze środowiskowego systemu wsparcia.

Na zadania dotyczące orzecznictwa o niepełnosprawności w 2021 r. Zespół działający w strukturze Starostwa Powiatowego wykorzystał 397 926,00 zł (całość kwoty z budżetu Wojewody). Efekty realizacji zadań określonych ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (w ostatnich 3 latach) przedstawia następujące zestawienie.

Tabela 1. Zestawienie dotyczące orzecznictwa o niepełnosprawności w Powiatowym Zespole ds. Orzekania o Niepełnosprawności w latach 2019 - 2021

lp.	Rodzaj orzeczenia	2019 r.	2020 r.	2021 r.
1	stopień znaczny	668	545	602
2	stopień umiarkowany	753	763	714
3	stopień lekki	312	258	304
4	niezaliczenie do stopnia	9	5	5
5	odmowa wydania orzeczenia	47	31	45
6	orzeczenie o niepełnosprawności	322	322	213
7	odmowa zaliczenia do niepełnosprawności	27	19	13
8	ilość legitymacji osób niepełnosprawnych	480	243	243
9	ilość kart parkingowych	181	250	222

Z w/w informacji wynika, iż w porównaniu do 2020 r. Zespół wydał więcej orzeczeń dotyczących stopnia znacznego (różnica 57 orzeczeń) oraz lekkiego (różnica 46 orzeczenia).

Sytuacja socjalno – bytowa osób niepełnosprawnych, utrzymujących się głównie z renty, z reguły jest bardzo trudna, tym bardziej, że zmuszeni są oni niejednokrotnie ponosić wysokie koszty leczenia i rehabilitacji. Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu mają również duże problemy ze swobodnym poruszaniem się, przemieszczaniem oraz załatwianiem niezbędnych potrzeb życiowych w urzędach, co spowodowane jest istniejącymi barierami architektonicznymi, transportowymi oraz w komunikowaniu się.

Powyższe problemy władze samorządowe próbują w miarę posiadanych środków rozwiązywać bądź łagodzić.

Od roku 1999 po reformie administracyjnej kraju ciężar organizacji pomocy osobom niepełnosprawnym został przeniesiony na samorządy powiatowe. Od tego momentu decentralizacji zadań, to powiat realizuje zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie określenia rodzajów zadań powiatów, które mogą być finansowane ze środków Państwowego

Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Powiat realizuje następujące zadania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej:

- dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
- dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych,
- dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej,
- pilotażowy program „Aktywny samorząd”,
- refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy,
- jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej.

Wysokość środków finansowych na realizację ww. zadań oraz liczbę osób objętych wsparciem, obrazują poniższe tabele:

Tabela 2. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz liczba osób niepełnosprawnych objęta wsparciem z terenu powiatu jędrzejowskiego w latach 2019–2021

Rok	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	782	468.577 zł
2020	833	606 431 zł
2021	636	688 152 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

Z analizy danych, zawartych w powyższej tabeli wynika, że kwota wydatkowana na zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2021 r., była najwyższa w ciągu ostatnich trzech lat.

Tabela 3. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych oraz liczba osób z terenu powiatu jędrzejowskiego objętych wsparciem w latach 2019–2021

Rok	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	100 (w tym 43 opiekunów)	116 614 zł
2020	41 (w tym 16 opiekunów)	54 906 zł
2021	138 (w tym 46 opiekunów)	193 906 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

W okresie objętym analizą, najwyższa kwota dofinansowania do uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych wydatkowana została w 2021 r.

Tabela 4. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych oraz liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem z terenu powiatu jędrzejowskiego w latach 2019–2021

Rok	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	8	30 500 zł
2020	7	27 309 zł
2021	10	55 881 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

W latach 2019-2021 zauważalna jest tendencja wzrostowa wysokości środków PFRON, przeznaczanych na dofinansowania do likwidacji barier architektonicznych. W 2021 r. kwota wydatkowanych środków była wyższa o 25 381 zł w porównaniu do 2019 roku.

Tabela 5. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do likwidacji barier funkcjonalnych (technicznych i w komunikowaniu się) w powiecie jędrzejowskim w latach 2019–2021

Rok	Liczba zrealizowanych umów o dofinansowanie oraz wysokość wydatkowanych środków (w zł)	
2019	24	18 549 zł
2020	34	40 455 zł
2021	38	63 010 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

W 2021 r. w stosunku do 2019 r. zawarto o 14 więcej umów na dofinansowanie do likwidacji barier funkcjonalnych (technicznych i w komunikowaniu się), natomiast w 2020 r. w stosunku do roku poprzedniego wzrost liczby tych umów wynosił 10.

Na terenie Powiatu Jędrzejowskiego działają dwa Warsztaty Terapii Zajęciowej. Pierwszy funkcjonuje przy Domu Pomocy Społecznej w Mnichowie, a drugi przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Marii Grzegorzewskiej w Jędrzejowie. Warsztat oznacza wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do pojęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia pracy. Warsztaty przeznaczone są dla osób niepełnosprawnych zawierających w orzeczeniu o stopniu niepełnosprawności wskazanie do uczestnictwa w terapii zajęciowej. Celem działania warsztatu jest: nabycie podstawowych umiejętności życia codziennego, zaradności osobistej, przystosowanie i funkcjonowanie społeczne, poprawa sprawności psychofizycznej oraz nabycie sprawności i umiejętności zawodowych umożliwiających szkolenie zawodowe lub podjęcie zatrudnienia.

Tabela 6. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie działalności warsztatów terapii zajęciowej w powiecie jędrzejowskim w latach 2019–2021

Rok	Warsztat Terapii Zajęciowej Przy Domu Pomocy Społecznej w Mnichowie		
	Liczba miejsc	Liczba uczestników	Wysokość środków wydatkowanych na działalność (w zł)
2019	44	44	796 224 zł
2020	46	46	942 816 zł
2021	46	46	998 016 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

Warsztat Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie w roku 2019 obejmował swoim wsparciem 44 niepełnosprawne osoby niezdolne do pracy. Natomiast w roku 2020 liczba uczestników wzrosła o 2 osoby i wynosiła 46 także w 2021 roku.

Tabela 7.

Rok	Warsztat Terapii Zajęciowej przy Specjalnym Ośrodku Szkolno - Wychowawczym im. Marii Grzegorzewskiej w Jędrzejowie		
	Liczba miejsc	Liczba uczestników	Wysokość środków wydatkowanych na działalność (w zł)
2019	54	54	977 184 zł / 18096 zł na 1 uczestnika
2020	54	54	1 106 784 zł / 20496 zł na 1 uczestnika
2021	54	54	1 171 574 zł / 21696 zł na 1 uczestnika

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

Warsztat Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie w latach 2019 – 2021 obejmował swoim wsparciem 54 niepełnosprawne osoby niezdolne do pracy. W latach 2019-2021 zauważalna jest tendencja wzrostowa wysokości środków PFRON, przeznaczanych na dofinansowania terapii zajęciowej dla jednego uczestnika WTZ. W 2021 r. kwota wydatkowanych środków wynosiła 21 696 zł i była wyższa o 1 200 zł w porównaniu do 2020 roku, która wówczas wynosiła 20 496 zł. Natomiast porównując rok 2020 do 2019 odnotowano wzrost wartości środków PFRON o 2 400 zł - w roku 2019 wynosiło 18 096 zł.

Przy tworzeniu warsztatów lub zwiększaniu liczby uczestników warsztatów należy brać pod uwagę potrzeby lokalnego systemu wsparcia wskazane w powiatowej strategii dotyczącej rozwiązywania problemów społecznych, komplementarność tego systemu wsparcia oraz liczbę osób niepełnosprawnych, których zgłoszenie do uczestnictwa w warsztacie zostało zatwierdzone.

Tabela 8. Liczba umów dotyczących dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych i wysokość środków PFRON przeznaczonych na ich dofinansowanie w latach 2019–2021

Rok	Liczba zrealizowanych umów	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	10	27 438 zł
2020	5	8 520 zł
2021	5	12 786 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

Najwyższa kwota dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych przyznana została w 2019 r.

Tabela 9. Wysokość środków PFRON na dofinansowanie na realizację pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w latach 2019-2021

MODUŁ I		
Rok	Liczba zrealizowanych umów	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	37	196 399,42 zł
2020	31	230 026,95 zł
2021	23	176 998,57 zł
MODUŁ II		
2019	24	62 079, 00 zł
2020	22	58 060,00 zł
2021	28	97 047,00 zł

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

W roku 2021 skorzystało z w/w form pomocy ogółem 51 osób, jest to mniejsza liczba osób niepełnosprawnych niż w roku 2020 (53 osoby). Środki na powyższy Program pochodziły z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Bardzo ważną formą wsparcia osób niepełnosprawnych jest rehabilitacja zawodowa. Jej celem jest umożliwienie osobie niepełnosprawnej uzyskanie odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego, poprzez umożliwienie korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy. Realizacja tych zadań odbywa się głównie poprzez:

- zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych
- jednorazowe dofinansowanie do rozpoczęcia działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej
- zwrot kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym
- szkolenie osób niepełnosprawnych
- dofinansowanie oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie prowadzonej działalności gospodarczej
- zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych (staże i prace interwencyjne)
- zwrot kosztów przystosowania stanowiska do potrzeb wynikających z ich niepełnosprawności

Zadania powiatu z zakresu rehabilitacji zawodowej są realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie.

Tabela 10. Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych z terenu Powiatu Jędrzejowskiego w latach 2019-2021

Rok	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	Wysokość wykorzystanych środków (w zł)
2019	1	20.281,30
2020	-	-
2021	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PUP Jędrzejów

Jak wynika z powyższego zestawienia w latach 2019 - 2021 zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy uzyskała 1 osoba na kwotę 20.281,30 zł.

Tabela 11. Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na jednorazowe dofinansowanie rozpoczęcia działalności gospodarczej, rolniczej lub wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej dla osób niepełnosprawnych z terenu Powiatu Jędrzejowskiego w latach 2019 - 2021

Rok	Liczba osób, które otrzymały dofinansowanie	Wysokość środków wykorzystanych (w zł)
2019	-	-
2020	-	-
2021	1	25.000,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PUP w Jędrzejowie

Analizując powyższe dane, należy stwierdzić, że w okresie 3 lat jednorazowe dofinansowanie do rozpoczęcia działalności gospodarczej, rolniczej otrzymała 1 osoba niepełnosprawna na łączną kwotę 25.000,00 złotych.

Tabela 12. Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na realizację programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami” w latach 2019- 2021

Rok	Obszar działań programu	Liczba jednostek, która otrzymała dofinansowanie	Wysokość środków wydatkowanych (w zł)
2019	D (likwidacja barier transportowych)	1	70.000
2020	D (likwidacja barier transportowych)	1	90.000
2021	D (likwidacja barier transportowych)	2	189.069,36
Ogółem		4	349.069,36

Źródło: dane Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

W latach 2019–2021 łączne środki PFRON przeznaczone na dofinansowanie projektów w ramach „Programu wyrównywania różnic między regionami”, wyniosły 349.069,36 zł. Najwyższy ich odsetek stanowiły dofinansowania w 2021 r., ponieważ wówczas dofinansowaniem objęto dwie jednostki.

1.2. Osoby niepełnosprawne na rynku pracy

Jak wynika z poniższej tabeli w latach 2019 - 2021 liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych nieznacznie wzrosła, podobnie jak procentowy udział tej grupy osób w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych.

Tabela 13. Liczba osób niepełnosprawnych pozostających w ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021, w zestawieniu z ogólną liczbą osób bezrobotnych i procentowym udziałem osób niepełnosprawnych w tej liczbie.

Rok (stan na)	Ogólna liczba bezrobotnych	Bezrobotni niepełnosprawni	Udział % osób niepełnosprawnych
31.12.2019	2414	100	4,1%
31.12.2020	2563	109	4,3%
31.12.2021	2012	113	5,6%

Źródło: Sprawozdania własne sporządzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie.

Z danych statystycznych PUP Jędrzejów wynika również, że w omawianym okresie wśród osób niepełnosprawnych (bezrobotnych i poszukujących pracy) występowała niewielka przewaga mężczyzn nad kobietami, co obrazuje tabela nr 12.

Tabela 14. Wykaz osób niepełnosprawnych według płci w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021

Rok (stan na)	Niepełnosprawni bezrobotni			Niepełnosprawni poszukujący pracy		
	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
31.12.2019	100	46	54	8	4	4
31.12.2020	109	51	58	10	6	4
31.12.2021	113	50	63	10	7	3

Źródło: Sprawozdania własne sporządzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie.

Ze względu na stopień posiadanej niepełnosprawności struktura osób niepełnosprawnych przedstawiała się następująco (tabela nr 13):

Tabela 15. Wykaz osób niepełnosprawnych według stopnia niepełnosprawności pozostających w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021

Rok (stan na)	Stopień niepełnosprawności		
	Znaczny	Umiarkowany	Lekki
31.12.2019	4	21	75
31.12.2020	1	28	80
31.12.2021	4	29	80

Źródło: Sprawozdania własne sporządzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie.

Powyższe dane wskazują, że najliczniejszą grupę osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w Jędrzejowie w latach 2019-2021 stanowiły osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności.

Na przestrzeni lat 2019 - 2021 w ramach:

- posiadanego limitu środków Funduszu Pracy przyznanych algorytmem,
- dodatkowych środków Funduszu Pracy pozyskanych z rezerwy Ministra właściwego ds. pracy,
- środków finansowych na realizację projektu „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w powiecie jędrzejowskim” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój
- środków finansowych na realizację projektu „Aktywizacja osób powyżej 29 roku życia pozostających bez pracy w powiecie jędrzejowskim” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego,

różnymi formami aktywizacji zawodowej Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie objął łącznie 89 osób niepełnosprawnych.

Wybrane formy aktywizacji zastosowane do osób niepełnosprawnych przedstawia poniższa tabela (tabela nr 14).

Tabela 16. Wybrane formy aktywizacji osób niepełnosprawnych będących w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021

Rok	Wybrane formy aktywizacji					
	Poradnictwo zawodowe	Roboty publiczne	Staże	Prace interwencyjne	Zatrudnienie w ramach refundacji kosztów wyposażenia stanowiska pracy	Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej
2019	11	14	6	3	1	-

2020	10	13	12	3	2	1
2021	15	17	15	3	-	2

Źródło: Sprawozdania własne sporządzone przez Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie.

Z powyższego zestawienia wynika, że najwięcej osób niepełnosprawnych korzystało z robót publicznych, poradnictwa zawodowego i staży.

1.3 Działania w obszarze przestrzegania praw osób niepełnosprawnych

Wybór kierunków działań podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych będzie dokonywany w oparciu o opinię środowiska osób niepełnosprawnych. Podstawową płaszczyzną współpracy samorządu powiatowego z organizacjami pozarządowymi będzie działająca przy Staroście Jędrzejowskim Powiatowa Rada ds. Osób Niepełnosprawnych reprezentująca organizacje pozarządowe osób niepełnosprawnych i pracodawców.

Istotnym elementem działań samorządu jest uwrażliwienie środowisk lokalnych na potrzeby osób niepełnosprawnych oraz wskazanie na konieczności podjęcia wspólnych działań na rzecz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego. Ważną rolę będzie odgrywać współpraca z organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi osoby niepełnosprawne poprzez:

- zamieszczanie na bieżąco na stronach internetowych: www.jedrzejow.pl, www.powiatjedrzejow.pl, jedrzejow.praca.gov.pl oraz pcpr.jedrzejow.pl informacji o możliwościach otrzymania przez osoby niepełnosprawne pomocy świadczonej przez Powiatowy Urząd Pracy, samorząd powiatowy oraz o obowiązujących rozwiązaniach prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych, działaniach podejmowanych przez samorząd powiatowy na rzecz osób niepełnosprawnych,

- organizowanie lub współorganizowanie imprez integracyjnych mających na celu uwrażliwienie społeczności lokalnej na potrzeby osób niepełnosprawnych,

- zapewnienie przestrzegania praw osób niepełnosprawnych w miejscu pracy, w sytuacji gdy zatrudnienie wynika z realizacji projektu realizowanego przez samorząd powiatowy oraz Powiatowy Urząd Pracy.

W tym celu będzie kontynuowana współpraca z Państwową Inspekcją Pracy w zakresie kontroli przestrzegania praw wynikających z kodeksu pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny

pracy oraz praw wynikających z kodeksu pracy, w tym bezpieczeństwa i higieny pracy oraz praw zatrudnionych osób niepełnosprawnych wynikających z przepisów prawnych.

1.4 Zasoby instytucjonalne działające na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym.

System instytucjonalny pomocy na rzecz osób niepełnosprawnych stanowi ważne ogniwo wspierające i zabezpieczające potrzeby osób niepełnosprawnych w sferze życia społecznego i zawodowego. Dlatego też reforma administracyjna państwa i związane z nią powstanie powiatów miało na celu przybliżenie usług i zapewnienie wszechstronnej pomocy wymienionej grupie mieszkańców. Do tych instytucji, które podejmują działania na rzecz osób niepełnosprawnych należą:

1. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie

Jest samodzielną jednostką organizacyjno - budżetową wchodzącą w skład powiatowej administracji zespolonej. Centrum realizuje zadania powiatu wynikające z następujących ustaw: o pomocy społecznej, o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej, o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także o ochronie zdrowia psychicznego. Centrum realizuje zadania własne finansowane przez powiat lub środki PFRON oraz zadania zlecane finansowane z datacji budżetu państwa.

2. Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie

Jest jednostką organizacyjną powiatu realizującą zadania na rzecz osób niepełnosprawnych wynikające z ustawy o rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Zadaniem tej jednostki jest aktywizowanie osób niepełnosprawnych poprzez: szkolenia, doradztwo zawodowe, organizowanie staży, udzielanie pożyczek na rozpoczęcie działalności gospodarczej, udzielane dofinansowania pracodawcom, którzy tworzą miejsca pracy dla tej grupy osób. Finansowanie w/w działań jest ze środków PFRON.

3. Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Jędrzejowie

W zespole można uzyskać orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, które ma zastosowanie do celów pozarentowych. Takie orzeczenie stanowi przepustkę do ubiegania się osób o uzyskanie wsparcia ze środków PFRON (realizowanych zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej- PUP i rehabilitacji społecznej- PCPR).

4. Dom Pomocy Społecznej w Mnichowie

Zapewnia całodobową opiekę dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie. Od roku 2011 posiada standard i dysponuje 124 miejscami. Ponadto Dom zapewnia mieszkankom warunki do godnego życia, pomoc w czynnościach związanych z codziennym funkcjonowaniem oraz rehabilitacją i terapią.

5. Warsztat Terapii Zajęciowej w Mnichowie i Warsztat Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie

Są to placówki pobytu dziennego, w których uczestnicy poprzez rehabilitację zawodową (praca w pracowniach) oraz społeczną, psychologiczną i medyczną nabywają umiejętności zawodowych i uspołeczniają się (stają się bardziej samodzielni lepiej funkcjonują w społeczeństwie). Rehabilitacja ruchowa powoduje usprawnienie fizyczne, zaś zajęcia sportowe, kulturalno- oświatowe i rekreacyjne przyczyniają się do osiągnięcia większej sprawności psychicznej, fizycznej oraz społecznej. W obu WTZ- ach aktualnie przebywa 100 uczestników.

6. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy w Jędrzejowie

Jest to placówka oświatowa dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim. Ośrodek realizuje działania dydaktyczne, opiekuńczo- wychowawcze i rewalidacyjne. Różnorodność działań ma na celu przygotowanie wychowanków do samodzielnego udziału w życiu społecznym i integracji ze środowiskiem. SOSW realizuje zadania oświatowe w: szkole podstawowej, szkole przysposabiającej do pracy oraz szkole branżowej I stopnia. Placówka sprawuje całodobową opiekę dla uczniów korzystających z internatu oraz dla uczniów dojeżdżających.

7. Poradnia Psychologiczno- Pedagogiczna w Jędrzejowie

Poradnia oferuje szeroki zakres pomocy dla dzieci i młodzieży z trudnościami w nauce lub wychowawczymi. Prowadzi w tym zakresie diagnozę, a także udzielanie rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno- pedagogicznej związanej z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

8. Dom filialny w Tarnawie prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety.

Placówka całodobowa, niepubliczna przeznaczona dla 7 niepełnosprawnych kobiet. Zapewnia opiekę i pielęgnację starszych, schorowanych kobiet.

9. Środowiskowy Dom Pomocy Samopomocy w Jędrzejowie

Placówka pobytu dziennego przeznaczona dla 20 osób ze schorzeniami psychicznymi.

10. Dzienny Dom „Senior”+ funkcjonujący w strukturze OPSMiG w Jędrzejowie przeznaczony jest dla osób powyżej 60 roku życia, w tym osób niepełnosprawnych, którym oferuje zajęcia z terapii zajęciowej, zajęcia aktywizujące gimnastykę usprawniającą i inne.

11. Dzienny Dom Pomocy „ARKADIA” + w Krzelowie przeznaczony jest dla 15 osób, starszych, niesamodzielnych oraz niepełnosprawnych. Działalność Domu stanowi część projektu pod nazwą *„Razem tworzymy rodzinę – rozwój wysokiej jakości usług społecznych w powiecie jędrzejowskim dla rodzin i osób potrzebujących wsparcia*. Podopieczni mają zapewnione posiłki, transport do Krzelowa i miejsca zamieszkania, wsparcie prawnicze, psychologiczne i pielęgniarstwo oraz różnorodne zajęcia terapeutyczne. Realizacja projektu została zakończona 30.09.2021r. lecz nadal utrzymywana jest trwałość projektu.

12. Rodzinny Dom Pomocy w Błogoszowie jest placówką całodobową przeznaczoną dla kobiet. Posiada 8 miejsc i zapewnia opiekę osobom starszym, samotnym i niepełnosprawnym świadczą usługi bytowe i opiekuńcze.

13. Hospicjum przy Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Jędrzejowie

Placówka całodobowa, niepubliczna, przeznaczona dla 19 osób starszych i niepełnosprawnych.

14. Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno - Wychowawczy w Zielonkach

Niepubliczna placówka oświatowo - rehabilitacyjna dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Jest to placówka dziennego pobytu, która posiada 50 miejsc.

Oprócz w/w instytucji realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie działają również organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne i są to:

- 1. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy z siedzibą w Jędrzejowie** - poprawa warunków socjalnobytowych oraz uczestnictwa w życiu społecznym, organizacja życia kulturalnego emerytów, rencistów i inwalidów.
- 2. Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Razem”**- umożliwienie samodzielnego uczestnictwa w życiu społecznym osobom niepełnosprawnym intelektualnie.
- 3. Stowarzyszenie Emerytów, Rencistów i Inwalidów „Senior” Małogoszcz** - poprawa warunków socjalnobytowych oraz uczestnictwa w życiu społecznym. Organizacja życia kulturalnego emerytów, rencistów i inwalidów.

4. **Oddział Regionalny Olimpiady Specjalne Polska - Świętokrzyskie** - organizacja całorocznych treningów i zawodów sportowych w różnych dyscyplinach dla dzieci i dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.
5. **Zarząd Koła Polskiego Związku Niewidomych w Jędrzejowie** - związek zrzesza osoby niewidome i słabo widzące w celu ich społecznej integracji, rehabilitacji, wyrównywania szans w dostępie do informacji, edukacji, zatrudnienia i szeroko pojętej aktywności społecznej, a także w celu ochrony ich praw obywatelskich.
6. **Stowarzyszenie „Amazonki” z Sędziszowa** - niesienie pomocy psychicznej i fizycznej kobietom po leczeniu raka piersi, organizowanie grup wsparcia, działanie na rzecz profilaktyki raka piersi.
7. **Stowarzyszenie Jędrzejowski Klub „Amazonki”** oferuje pomoc i wsparcie fizyczne i psychiczne dla kobiet po operacji usunięcia piersi z powodu nowotworu.
8. **„Novi Frater” przy DPS w Mnichowie** - pomoc osobom niepełnosprawnym ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców DPS w Mnichowie i uczestników WTZ w Mnichowie.
9. **Stowarzyszenie Aktywizacji Osób Niepełnosprawnych OLIGO** – umożliwienie prawidłowego funkcjonowania społecznego osobom niepełnosprawnym.
10. **Środowiskowy Dom Samopomocy i Stacja Opieki prowadzone przez Caritas Kielecką w Sędziszowie** - świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.
11. **Powiatowy Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Jędrzejowie** - pomoc i wsparcie dla osób niepełnosprawnych, emerytów i rencistów z terenu Powiatu Jędrzejowskiego.
12. **Fundacja Miśka Zdziśka „Błękitny Promyk Nadziei”**- niesienie pomocy osobom niepełnosprawnym, potrzebującym wsparcia.
13. **Związek Inwalidów Wojennych RP Oddział Jędrzejów** - pomoc i wsparcie kombatanom oraz inwalidom wojennym i osobom niepełnosprawnym.
14. **Polskie Stowarzyszenie Diabetyków Oddział Powiatowy w Jędrzejowie** - pomoc w otrzymaniu materiałów edukacyjnych na temat cukrzycy, pomoc w zaopatrzeniu w glukometry i wstrzykiwacze.
15. **Stowarzyszenie "JĘDRZEJOWSKI UNIWERSYTET TRZECIEGO WIEKU"** – celem jest podejmowanie i rozwijanie społecznych inicjatyw (naukowych, oświatowych,

kulturalnych, charytatywnych, opiekuńczych, ekologicznych, dotyczących rehabilitacji osób starszych, niepełnosprawnych).

II. Zakres działań umożliwiających osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i zapobieganiu ich wykluczeniu społecznemu oraz przestrzeganie praw osób niepełnosprawnych.

Lp.	Cel działania	Nazwa działania	Źródło finansowania	Realizator	Partnerzy	Termin realizacji
I.	Ograniczenie negatywnych konsekwencji dysfunkcji zdrowotnej osób niepełnosprawnych i ich rodzin	Zapewnienie dostępności do profesjonalnych usług rehabilitacyjnych oraz poprawa stanu wyposażenia w urządzenia rehabilitacyjne i aparaturę niezbędną do rehabilitacji fizycznej	NFZ, PFRON, budżet gmin	samorządy gminne i ich jednostki organizacyjne	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Dofinansowanie zakupu przez osobę niepełnosprawną przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych	NFZ, PFRON, osoba niepełnosprawna	samorząd powiatowy, PCPR	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Dofinansowanie zakupu przez osobę niepełnosprawną sprzętu rehabilitacyjnego	PFRON, osoba niepełnosprawna	samorząd powiatowy, PCPR	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych	PFRON, osoba niepełnosprawna	samorząd powiatowy, PCPR	organizacje pozarządowe, Urzędy	2022-2028

					Wojewódzkie	
II.	Wspomaganie i stymulacja rozwoju osób niepełnosprawnych	Likwidacja barier w obszarach zurbanizowanych (chodniki krawężniki)	- budżety samorządów gminnych i powiatowego	samorządy gminne, samorząd powiatowy	jednostki organizacyjne gmin i powiatu	2022-2028
		Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej	- budżety gmin - budżet powiatu - PFRON - budżet instytucji publicznych	samorządy gminne, samorząd powiatowy	instytucje publiczne	2022-2028
		Likwidacja barier w komunikowaniu się osób niepełnosprawnych w urzędach przez zatrudnienie osób znających język migowy	- budżety gmin - budżet powiatu	- samorządy gminne - samorząd powiatowy	instytucje, urzędy	2022-2028
		Dofinansowanie kosztów ponoszonych przez osoby niepełnosprawne na likwidację barier funkcjonalnych (architektonicznych w komunikowaniu się i technicznych)	PFRON, osoby niepełnosprawne	samorząd powiatowy, PCPR	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Realizacja programu celowego pn.	PFRON, budżet	samorząd	PFRON, jednostki	2022-2028

		„Wyrównywanie różnic między regionami” w obrębie likwidacji barier transportowych	powiatu, budżety gminne	powiatowy	samorządowe	
		Kształtowanie pozytywnych postaw społeczności powiatu jędrzejowskiego wobec osób niepełnosprawnych poprzez: - organizowanie i rozwijanie turystyki i wypoczynku - rozwój sportu rekreacyjnego - wspieranie działań organizacji promujących sport osób niepełnosprawnych (organizowanie imprez w ramach olimpiad specjalnych)	PFRON, budżety organizacji pozarządowych, budżety gmin	WTZ- y, SOSW, DPS	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Wspieranie osób niepełnosprawnych i ich rodzin w pokonywaniu trudności życiowych w kierunku zwiększenia ich samodzielności i aktywności społecznej poprzez: - rozwijanie specjalistycznych usług	- budżety gminne, budżety organizacji pozarządowych	samorządy gminne, instytucje użyteczności publicznej	organizacje pozarządowe	2022-2028

		opiekuńczych - organizowanie grup wsparcia społecznego (kluby amazonek) - tworzenie miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych				
		Wzmacnianie potencjału twórczego, artystycznego i kulturalnego osób niepełnosprawnych poprzez: - organizowanie Wojewódzkiego Przeglądu Twórczości Artystycznej dla Dzieci i Młodzieży z innymi potrzebami edukacyjnymi „W Krainie Uśmiechu”	PFRON, budżet placówki budżet powiatu	SOSW, samorząd powiatowy	PCPR, SOSW z województwa świętokrzyskiego	2022-2028
		- dofinansowanie sportu, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	PFRON, budżet organizacji pozarządowych	organizacje pozarządowe	PCPR, samorząd powiatowy	2022-2028
		- stworzenie osobom niepełnosprawnym możliwości uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	PFRON, osoby niepełnosprawne	organizatorzy turnusów	organizacje pozarządowe	2022-2028

		Rozbudowa sieci środowiskowych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	budżet gmin, budżet wojewody	samorządy gminne i ich jednostki organizacyjne	organizacje pozarządowe	2022-2028
		Dofinansowanie kosztów funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej	PFRON, budżet powiatu	samorząd powiatowy	jednostki organizacyjne powiatu	2022-2028
III.	Stworzenie optymalnych warunków wychowania, opieki i kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	Likwidacja barier w placówkach edukacyjnych, przystosowanie obiektów szkolnych do wymogów wynikających z niepełnosprawności uczniów	budżet powiatu, PFRON, budżety gmin	samorząd powiatowy, jednostki organizacyjne gmin	placówki oświatowe, jednostki samorządowe	2022-2028
		Wdrażanie idei wychowania i kształcenia integracyjnego na wszystkich poziomach zreformowanego systemu oświatowego: - przygotowanie specjalistów do zorganizowania działalności edukacyjnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej	budżet powiatu, budżety gmin	jednostki organizacyjne powiatu i gmin	placówki oświatowe	2022-2028

		- wyposażenie w niezbędne pomoce dydaktyczne i techniczne w/w placówek oświatowych prowadzących kształcenie integracyjne				
		Pozytywne orzekanie i kwalifikowanie do kształcenia specjalnego i integracyjnego oparte na potencjale dziecka, a nie na deficytach dziecka	samorząd powiatowy	Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	rodzice	2022-2028
		Zapewnienie bezpłatnego i dostosowanego do potrzeb dzieci i młodzieży niepełnosprawnej transportu i opieki przy dowozie do szkół	budżety gmin	jednostki organizacyjne	placówki oświatowe	2022-2028
IV.	Zapewnienie szans zatrudnienia osób niepełnosprawnych na rynku pracy	Organizacja staży, przygotowania zawodowego w miejscu pracy	Fundusz Pracy, PFRON	PUP	pracodawcy	2022-2028
		Tworzenie miejsc pracy interwencyjnej	Fundusz Pracy, PFRON	PUP	pracodawcy	2022-2028
		Tworzenie miejsc pracy w ramach robót publicznych oraz refundowanie kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy	Fundusz Pracy	PUP	pracodawcy, Państwowa Inspekcja Pracy	2022-2028

V.	Oddziaływanie na pracodawców w zakresie zatrudnienia osób niepełnosprawnych	Organizowanie spotkań z pracodawcami w celu promowania stanowisk pracy przystosowanych dla osób niepełnosprawnych	Fundusz Pracy	PUP	pracodawcy	2022-2028
VI.	Podejmowanie działań na rzecz promocji zatrudnienia osób niepełnosprawnych	Upowszechnianie w lokalnych mediach informacji dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP	budżet powiatu	PUP	samorządy gminne	2022-2028
		Opracowanie ulotek, broszur informacyjnych	budżet powiatu	PUP	organizacje pozarządowe	2022-2028
VII.	Rozwój poradnictwa zawodowego dla osób niepełnosprawnych	Realizowanie różnorodnych form wsparcia w ramach poradnictwa zawodowego mającego na celu zwiększenie umiejętności poruszania się na rynku pracy	PUP- środki z budżetu jednostki	PUP	-	2022-2028
VIII.	Rozpoznanie zjawiska bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych	Prowadzenie analiz rynku pracy w zakresie zapotrzebowania na pracę oraz monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych na	PUP- środki z budżetu jednostki	PUP	pracodawcy	2022-2028

		lokalnym rynku pracy				
IX.	Działania na rzecz aktywnego poszukiwania pracy	Przygotowanie osób bezrobotnych i poszukujących pracy do aktywnego poszukiwania pracy i podejmowania zatrudnienia poprzez: - uczestnictwo w szkoleniach z zakresu umiejętności aktywnego poszukiwania pracy - udział w zajęciach aktywizacyjnych	PUP- środki z budżetu jednostki	PUP	-	2022-2028
X.	Rozwijanie form aktywnej integracji zawodowej	Realizacja projektów unijnych mających na celu aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych	środki własne powiatu, EFS	samorząd powiatowy, PCPR	organizacje pozarządowe, jednostki organizacyjne powiatu	2022-2028
XI	Zapewnienie zasad przestrzegania prawa pracy i niezbędnych warunków bhp w czasie realizacji projektów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych	Prowadzenie kontroli przestrzegania praw osób niepełnosprawnych oraz zapewnienia odpowiednich warunków sanitarnych wyposażenia pomieszczeń pracy oraz niezbędnych warunków bhp	budżet powiatu	samorząd powiatowy	Państwowa Inspekcja Pracy	2022-2028

XII	Zagwarantowanie reprezentacji środowiska osób niepełnosprawnych	Przedstawienie do zaopiniowania przez organizacje osób niepełnosprawnych oraz działające na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych projektów programowych działań na rzecz osób niepełnosprawnych oraz projektów uchwał i programów przyjmowanych przez radę powiatu pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych oraz projektów programów działania na rzecz osób niepełnosprawnych dofinansowanych ze środków krajowych oraz środków Wspólnoty Europejskiej	- budżet powiatu	samorząd powiatowy	Powiatowa Rada ds. Osób Niepełnosprawnych , stowarzyszenia i organizacje osób niepełnosprawnie oraz inne organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych	2022-2028

III. FINANSOWANIE I MONITORING PROGRAMU

3.1 Finansowanie

Realizacja zadań zawartych w Programie wymagać będzie określonych nakładów finansowych. Przewidziane źródła finansowania programu to środki:

1. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
2. Budżetu powiatu
3. Funduszu Pracy
4. Budżetu państwa
5. Pozyskiwane przez organizacje pozarządowe
6. Pracodawców
7. Zewnętrzne (Europejskiego Funduszu Społecznego i innych funduszy Unii Europejskiej)

Na realizację zadań ustawowych Powiat Jędrzejowski otrzymuje środki z PFRON zgodnie z algorytmem zawartym w przedmiotowym Rozporządzeniu Rady Ministrów. Wielkość otrzymywanych środków determinuje zakres realizacji zaplanowanych w Programie działań.

Duża grupa zadań przedstawiona do realizacji w Programie może być sfinansowana ze środków PFRON przeznaczonych na realizację programów celowych. Zapotrzebowanie w tym zakresie mogą składać niepełnosprawne osoby indywidualne, fundacje, stowarzyszenia zrzeszające tę grupę osób oraz jednostki samorządu powiatowego.

Duże znaczenie w realizacji założonych w tym Programie zadań ma wielkość środków budżetu powiatu, które będą przeznaczone na sfinansowanie lub dofinansowanie niektórych działań.

Powodzenie w realizacji przedstawionych zadań ma również zdolność realizatorów i partnerów do pozyskiwania dodatkowych środków zewnętrznych- funduszy strukturalnych na realizację części przyjętych działań.

3.2 Monitorowanie

Zapisy „Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Powiecie Jędrzejowskim na lata 2021- 2028” są dokumentem perspektywicznym, który wyznacza kierunki działań w sposób ogólny. Jest to dokument nie otwarty i na skutek zmieniających się potrzeb społecznych lub uwarunkowań prawnych należy go weryfikować i aktualizować.

Zakres aktualizacji w/w Programu na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2022-2028 będzie uzależniony przede wszystkim od przyznanych środków finansowych z PFRON.

Realizatorami Programu będą: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie, Powiatowy Urząd Pracy w Jędrzejowie, organizacje pozarządowe.

Koordynatorem działań związanych z realizacją Programu będzie Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie.

Realizacja Programu będzie monitorowana raz do roku i źródłem zbieranej informacji na te potrzeby będą statystyki z merytorycznych sprawozdań rocznych od realizatorów i instytucji współpracujących.

Wskaźniki monitoringu dotyczące realizacji Programu będą przedstawione Radzie Powiatu przez Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Jędrzejowie każdorazowo podczas składania sprawozdania ze swojej działalności statutowej.

Spis Tabel

Lp.	Nazwa tabeli	Strona
Tabela 1	Zestawienie dotyczące orzecznictwa o niepełnosprawności w Powiatowym Zespole ds. Orzekania o Niepełnosprawności w latach 2019 - 2021	5
Tabela 2	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz liczba osób niepełnosprawnych objęta wsparciem z terenu powiatu jędrzejowskiego w latach 2019–2021	6
Tabela 3	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych oraz liczba osób z terenu powiatu jędrzejowskiego objętych wsparciem w latach 2019–2021	7
Tabela 4	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych oraz liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem z terenu powiatu jędrzejowskiego w latach 2019–2021	7
Tabela 5	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie do likwidacji barier funkcjonalnych (technicznych i w komunikowaniu się) w powiecie jędrzejowskim w latach 2019–2021	7
Tabela 6 i 7	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie działalności warsztatów terapii zajęciowej w powiecie jędrzejowskim w latach 2019–2021	8
Tabela 8	Liczba umów dotyczących dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych i wysokość środków PFRON przeznaczonych na ich dofinansowanie w latach 2019–2021	9
Tabela 9	Wysokość środków PFRON na dofinansowanie na realizację pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w latach 2019-2021	9
Tabela 10	Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych z terenu Powiatu Jędrzejowskiego w latach 2019- 2021	10
Tabela 11	Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na jednorazowe dofinansowanie rozpoczęcia działalności gospodarczej, rolniczej lub	11

	wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej dla osób niepełnosprawnych z terenu Powiatu Jędrzejowskiego w latach 2019 - 2021	
Tabela 12	Zestawienie środków PFRON przeznaczonych na realizację programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami” w latach 2019-2021	11
Tabela 13	Liczba osób niepełnosprawnych pozostających w ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021, w zestawieniu z ogólną liczbą osób bezrobotnych i procentowym udziałem osób niepełnosprawnych w tej liczbie.	12
Tabela 14	Wykaz osób niepełnosprawnych według płci w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021	12
Tabela 15	Wykaz osób niepełnosprawnych według stopnia niepełnosprawności pozostających w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021	12
Tabela 16	Wybrane formy aktywizacji osób niepełnosprawnych będących w ewidencji PUP w Jędrzejowie w latach 2019 - 2021	13-14
Tabela 17	Zakres działań umożliwiających osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i zapobieganiu ich wykluczeniu społecznemu oraz przestrzeganie praw osób niepełnosprawnych	20-28

Opracował:

Elżbieta Gładka

Agnieszka Wielgosz

Angelika Tompolska

Ewelina Siwec

Zatwierdził:

Tomasz Kowalski